

De Joodse familie Meijer in Onstwedde.

Uit "Schoenen met lusjes"

De meester van één van de klassen van de Gereformeerde school houdt plotsklaps z'n mond. Hij wijst naar buiten.....

De nok van het dak van het tegenover de school liggende 'Jeud'nhoes' (hoek Dorpsstraat / Karskenslaan) staat in brand. De felle oostenwind creëert een onstuitbare vonkenregen, die vernietigend z'n werk doet. Een grote hap wordt die aprildag in 1942 uit de Dorpsstraat weggevreten en de Karskenslaan wordt bijna geheel een prooi van de vlammen. De 'jeud'n' hebben geen 'hoes' meer...

Al enkele generaties lang zijn ze veehandelaren, met slagerij als nevenactiviteit, de Meijers. Eerst in Oude-Pekela, maar sinds 1862 ook in Onstwedde. "Ouwe" Simon Meijer en z'n vrouw hebben immers liefst 9 zoons op de wereld gezet en dan moet je op een bepaald moment je werkgebied wat uitbreiden. Op alle vee- en paardenmarkten in de regio kun je ze daarom vinden, de Meijers.

't Was in het begin wel een beetje wennen daar in Onstwedde. Neen, 't is geen beroerd volk, hoor. Zeker niet. In wezen zijn de mensen zelfs erg vriendelijk en behulpzaam. Maar 't doet wel een beetje vreemd aan, als je bijv. ergens aanklopt en er wordt vanuit de kamer geroepen: "Kom d'r moar in as't gain jeude bist....." Je ziet trouwens, dat ze zich een beetje schamen voor hun woorden wanneer je dan als 'jeude', als jood, de kamer instapt.

In een restant van het afgebrande 'Jeud'nhoes' (een verlengd stookhok is 't eigenlijk) wonen de drie vrijgezelle broers Meijer: Samuel Simon (*1858), Jakob (* 1865), Abraham (* 1876), samen met hun al even vrijgezelle zuster Schoontje (* 1874).

Even verderop in de Dorpsstraat, op No 38, woont de jongste zoon van 'ouwe Simon': Salomon Meijer (* 1879). Hij is sinds 1908 getrouwd met Carolina Jacobson (* 1880), een statige vrouw uit Bourtange en ze hebben samen 3 kinderen: Saartje (* 1909), Simon (* 1910) en Mozes (* 1912).

Het ging ze goed daar met z'n negenen, die Meijers. De veehandel floreerde en de Gemeente Onstwedde was heel positief van instelling, bijvoorbeeld als zij vonden dat een marktdatum eigenlijk verzet zou moeten worden in verband met een joodse feestdag. En niet voor niets kwam Salomon Meijer in de lijsten voor de jaarlijkse belasting van de joodse Synagoge in Stadskanaal van 1932 – 1937 voor bij de acht hoogstaangeslagenen, d.w.z. hij hoorde bij de rijksten.

Ach, natuurlijk was er wel 's wat. Je slachtte wel 's een kalfje, waarbij de wettelijk vereiste accijns en zo niet betaald was..... een noodslachting, zeg maar. En dan werd je wel 's gesnapt. Tja, en dan moest je daarvoor bloeden. Dat deed je naam als koopman vanzelfsprekend geen goed. Jammer maar helaas. En ach, natuurlijk werd er wel 's wat extra positiefs teruggedaan.

De Meijers trokken bijvoorbeeld vrij veel op met de familie Menkel uit de Luringstraat, sinds die daar in 1935 waren komen wonen. Gezellige maar straatarme geloofsgenoten waren dat, die alleen het vege lijf hadden kunnen redden bij hun vlucht uit het Duitse Leer. 's Vrijdagsavonds, aan de vooravond van de sabbat kwamen ze vaak bij elkaar op visite. Als zij bij de Menkels waren, stopte Salomon bij het weggaan regelmatig een rijksdaalder onder het tafelkleed.

In april 1941 begint de ellende. De joden moeten als eersten (2 jaar eerder dan 'de andere Nederlanders' !) hun radio inleveren. In het najaar van '41 krijgen joden vrijwel een reisverbod en ze mogen bijv. ook geen veemarkten meer bezoeken. Zo kunnen de Meijers en vele van hun geloofs- / beroepsgenoten nauwelijks nog een belegde boterham verdienen. De verplichting tot het dragen van een joden- of davidster in mei '42, accentueert de aparte status van de joodse bevolkingsgroep nog 's extra. Het is het begin van de 'Entjudung' (= jodenvrij maken) van Nederland.

Op 13 juli 1942 moeten alle joodse mannen in de Gemeente zich laten keuren om naar "...werkverruimingsprojecten..." in Duitsland gestuurd te kunnen worden. Dokter Enklaar, huisarts in Onstwedde, schrijft in een brief, dat de 63-jarige Salomon Meijer "...lichamelijk niet in staat is om aan de keuringsoproep te voldoen..." Begin augustus komt het bevel om zich per de 19e van die maand in Westerbork te melden voor 'tewerkstelling'.

Er is tot dan toe nog steeds enig optimisme bij een groot deel van de joodse bevolkingsgroep geweest. “t Zal allemaal wel wat meevallen.” “Nou, en dan moeten we werken in een werkkamp. Nou en ?” “Al die negatieve verhalen over de Duitse kampen ? Dat is gewoon een stukje Engelse propaganda.”

Het optimisme verdampt. De groep die (zeer) boze opzet achter de steeds verdergaande maatregelen vermoedt, krijgt nu – toch vrij plotseling – de overhand. Er gaat angst heersen onder de joden!

Huisarts Enklaar beschrijft in een verklaring hoe Mozes Meijer er aan toe is. Hij heeft “...sterke motorische onrust, ontoegankelijkheid voor raadgevingen, voedselweigeringen, last van huilbuien, slapeloosheid...” Hij heeft woeste perioden, waarin hij huisraad stuk slaat. Als je hem aanraakt, weert hij je heftig af. Hij ligt op z’n bed en staart naar de muur. Het gezin van Salomon Meijer heeft intussen pogingen in het werk gesteld om een onderduikadres te vinden. Dat gelukt vrij snel : bij Jakob Korsse vinden ze met z’n vieren onderdak (zie verderop). Alsof de ellendige situatie, waarin ze in die augustusmaand zijn terechtgekomen, nog niet beroerd genoeg is ! Op de 1e dag van september 1942 komt er bericht, dat dochter Saartje – die al in 1934 naar Apeldoorn was verhuisd – daar op 31 augustus is overleden. Of ze de begrafenis hebben durven bijwonen ???

Schoontje en Samuel en Jacob hebben geen onderduikadres kunnen of willen vinden. Ze zijn, - als gezegd -, in één van de overblijfselen van het oude ‘Jeud’nhoes’ blijven wonen. Zo komt ‘t, dat we in een rapport van de Marechaussee van Stadskanaal kunnen lezen over de aanhouding van : Schoontje (68), Samuel (84) en Jacob (77) Meijer in de nacht van 8 op 9 maart 1943. De avond ervoor trof iemand uit het dorp ze in hun stookhokwoning nog samen aan, met z’n drieën zachtjes huilend.... Via Groningen en Westerbork worden ze afgevoerd. Schoontje’s einde komt al elf dagen later in de gaskamers van Sobibor. Beide broers volgen haar vier weken later in hetzelfde kamp in dezelfde moorddadige dood. Abraham Meijer (66) is tijdig elders geweest, want van hem staat in het arrestatie rapport slechts genoteerd : “...Vertrokken, zonder achterlating van adres....” Ja, zo mededeelzaam richting ‘de wet’ is ‘Oll’ Oabram’ al lang niet meer. Tot z’n eigen geluk. Hij brengt de oorlogsjaren zonder problemen door op de Barlage : veilig ondergedoken bij Job Veldhuis. Abraham overlijdt ná de oorlog op 18 december 1947 in de Stad.

De veilige haven bij Jakob Korsse blijkt medio 1943 niet meer zo veilig. Als ze in het dorp al praten over “de jeud’n van Kozze” wordt het hoog tijd om te verkassen. Op de zolder van Jan (“Lappie”) Wever aan de Luringstraat wordt een nieuwe onderduikplek gevonden. Totdat ook daar Ook loslippigheid ? Verraad ? We weten het niet, althans niet zeker.

Van 14 op 15 juni 1944, zoals altijd middenin de nacht, worden de Meijers samen met hun gastheer, Jan Wever, gearresteerd door de Landwacht. Moeder Carolina “traptent ze daarbij zo’n beetje van de trap af”, volgens een ooggetuige. “Het arme mens beplaste zich van angst. Jan Wever z’n vrouw wilde haar nog schone kleren laten aantrekken, maar dat mocht niet. Ze werden in een vieze varkenswagen gegooid en meegenomen.” De persoonsbewijzen van Salomon, Carolina en Simon bleven achter in huize Wever. Ze hadden ze niet meer nodig

Aan het leven van Salomon Meijer en z’n vrouw wordt op 6 september 1944 in het beruchte kamp Auschwitz een einde gemaakt. Mozes en Simon vinden de dood “...ergens in Oost-Europa...”, onder omstandigheden die helaas bekend mogen worden geacht.

FATALE LOSLIPPIGHEID JAKOB KORSSE

Jacob woont met zijn moeder, “oll’ vrouw Kozze”, in een boerderijtje aan de Wessinghuizerweg. Z’n brood verdient hij als boer plus wat los werk en dito handel. Hij is nog 100 % vrijgezel, hoewel hij al achter in de twintig is. Moeder Korsse vent voor bakker Horlings uit de Dorpsstraat brood uit om het gezinsinkomen op een stabiel peil te houden. Het geld, dat ze ontvangt komt in een grote portemonnee die ze in een nog grotere “buutse” onder haar bovenrok draagt. Diezelfde “buutse” draagt ze nog als ze tientallen jaren later in één van de bejaardenwoningen van de “Zonnehof” woont. Eigenlijk vormen Jakob en z’n moeder het schoolvoorbeeld van het eenvoudige maar o zo sociaal meevoelende Onstwedder boerengezinnetje uit de oorlogsjaren. De steeds verdergaande maatregelen van de bezetter tegen de Joodse bevolkingsgroep – het getreiter, de vele verbodsbepalingen, de Jodenster – het stuit hen geweldig tegen de borst. Zo mogen medemensen niet behandeld worden ! ’t Is dan ook beslist geen wonder, dat juist zij één van de eersten zijn, die – stilletjes – hun woning beschikbaar stellen om Joden te laten onderduiken. Of ze echt diep tot zich door hebben laten dringen, waaraan ze begonnen ? Waarschijnlijk niet... als je wilt helpen moet je je hart laten spreken en niet je verstand.

In 1942 wordt het (vrije) leven voor de Joden door de Duitsers totaal onmogelijk gemaakt. In een soort ‘alles-of-niets-poging’ ontstaat een run op onderduikadressen. Jakob Korsse kent de Joodse familie Meijer uit de Dorpsstraat van de veehandel. Hij doet er wel ’s zaken mee en kan goed met ze uit de voeten. Met z’n moeder hoeft hij maar kort te overleggen : hulp is nu dringend nodig. Een ambtenaar op het gemeentehuis verleent z’n medewerking door de Meijers op papier naar de gemeente Assen over te hevelen.

Simon, in 1940 getrouwd, is in z’n woonplaats Emmen ternauwernood aan arrestatie ontkomen. Z’n vrouw Hendriëtte Meijer niet. Simon maakt dat hij terugkomt naar z’n geboortedorp. Zo treffen we vier leden van het gezin van Salomon Meijer als onderduikers aan bij de KorsSES. Net op tijd hebben zij hun arrestatie tijdens de razzia in de herfst van ’42, - waarbij bijv. de Menkels worden opgepakt -, kunnen ontlopen.

Of er een soort van ‘handelsovereenkomst’ is opgemaakt, ter dekking van kosten en risico’s ? ’t Zou kunnen, maar we hebben niet de indruk gekregen. Jakob is er de man niet naar geweest. Wat Jakob wel parten speelt, is z’n soms wat al te grote neiging tot het maken van een gezellig babbeltje. Naar ’t schijnt heeft hij daarbij meerdere malen gezinspeeld op de aanwezigheid van de vier Meijers in zijn huis. Er wordt door sommige dorpsgenoten al gesproken over “de joden van Korsse”. Korte tijd later wordt er, als Jakob en z’n moeder beiden afwezig zijn, op de deur van het Korssehuis geklopt. Salomon Meijer roept : “Bist doe dat, Jakob ?” “Jooaaa, dat kist toch wel noagoan”, is het antwoord. De deur wordt van de grendel gedaan en daar staat ... een NSB-er. “Zozo, dus tòch ! Ik haar ’t wel docht ...” De NSB-er heeft uiteindelijk z’n mond gehouden, maar ’t heeft duizenden guldens (chantagegeld) gekost. Bovendien is ’t zonneklaar, dat de Meijers niet bij de KorsSES kunnen blijven. Ondergedoken zijn veronderstelt een geheim en dit geheim ligt nu op straat. Op een nacht worden de drie Meijers verhuisd naar de Luringstraat, waar ‘lappieskoopman’ Jan Wever heeft besloten de vier joodse dorpsgenoten verder op te vangen. Circa één jaar heeft het Korsse boerderijtje als onderduikadres gefunctioneerd. Het loopt niet goed af. Vier weken nadat de joodse Meijers en Jan Wever zijn gearresteerd en weggevoerd, wordt Jakob Korsse op 13 juli 1944 alsnog opgepakt. Hij wordt via het beruchte kamp Vught doorgetransporteerd naar het concentratiekamp Neuengamme, in de buurt van Hamburg. Daar moet hij zwaar werken, slavenarbeid doen, tot hij niet meer kan. Een overlevende vertelt over zijn ervaringen daar o.a.: “Sinds Neuengamme weet ik : in de hel is het koud!” Op 2 januari 1945 zijn Jakobs krachten ten einde. In het zicht van de bevrijding sterft hij ’s morgens om half 7, in het kamp. Als doodsoorzaak wordt slechts vermeld “Allgemeine Herzschwäche”, een zwak hart..... als je net 28 jaar bent.

Klaas Meijer.

Vragen en opdrachten bij “De Jeud’n van ’t Jeud’nhoes” in Onstwedde.

1. Zoek op waar het Jeud’nhoes stond. Wat staat er nu? Raadpleeg bijvoorbeeld Google Maps.
2. Onstwedde was een heel oud dorp, waar iedereen elkaar kende.
Was dat in het voordeel of in het nadeel van mensen, die moesten onderduiken?
Voor beide valt wat te zeggen. Waarom?
 - a. Voordeel: Kies het meest juiste antwoord:
 - Er waren veel oude huizen waarin mensen uit het dorp Joodse mensen konden verstoppen.
 - Mensen in het dorp vormden een sterke eenheid en sommigen waren bereid om hun vervolgde dorpsgenoten op te vangen.
 - Veel dorpsgenoten waren familie van elkaar en namen mensen die familie waren graag op.
 - Mensen in zo’n oud dorp konden tegenover de Duitsers en de politie goed hun mond houden.
 - b. Nadeel: Kies het meest juiste antwoord:
 - In zo’n oud dorp praatten de mensen vaak over elkaar.
 - In zo’n oud dorp waren veel oude huizen, die er slecht aan toe waren.
 - Door Onstwedde liepen veel oude wegen, waar al heel lang veel mensen langs kwamen.
 - De meeste Onstwedders waren echte ouderwetse Groningers, die joden als vreemde mensen beschouwden.
3. Zijn er in onze tijd nog mensen, die zich moeten verstoppen? Zo ja, probeer voorbeelden te noemen.
4. Stel dat er in onze tijd weer mensen zouden moeten onderduiken, omdat ze hun leven niet zeker zijn, zouden ze het gemakkelijker of juist moeilijker hebben dan de onderduikers uit de oorlog? Leg je antwoord uit.
Kies het meest juiste antwoord:
 - Gemakkelijker, omdat met internet en mobiele telefoon je gemakkelijker contacten kunt leggen met veel mensen.
 - Moeilijker omdat er veel meer huizen en wegen zijn.
 - Gemakkelijker omdat vroeger de mensen meer op zichzelf waren en mensen nu veel vlotter en opener zijn.
 - Moeilijker omdat een bezetter en zijn helpers gemakkelijk met moderne middelen mensen kunnen afluisteren.
5. Waarom konden Joden nog moeilijker aan een onderduikadres komen dan anderen die een schuilplek nodig hadden?
Licht je antwoord toe aan de hand van wat je in bovenstaande verhalen gelezen hebt.
6. Probeer te weten te komen hoe de meeste mensen reageerden op het wegvoeren van de Joden. Misschien kun je daar achter komen door vragen daarover te stellen aan mensen, die de bezettingstijd nog bewust hebben meegemaakt (mensen, die nu ouder zijn dan 80 jaar).
7. In het stukje wordt de familie Menkel genoemd. Van hen wordt verteld dat dit gezin erg arm was. Hoe kun je dat verklaren?
 - Omdat ze niet goed met hun geld konden omgaan
 - Omdat ze halsoverkop hun vroegere woonplaats moesten verlaten
 - Omdat ze geen goede zakenlui waren

0 Omdat de mensen in Onstwedde niet met hen wilden omgaan.

Om deze vraag te kunnen beantwoorden kun je het hele verhaal "*Schoenen met lusjes*" doorlezen. Zie http://onstwedde.info/fileadmin/user_upload/media/schoenen_met_lusjes.pdf

8. Met Jakob Korsse liep het niet goed af. In welk kamp kwam hij terecht?
 - a. Zoek gegevens over dit kamp op?
 - b. Hoewel het geen vernietigingskamp was, zijn er toch veel mensen omgekomen. Hoe is dat te verklaren?
9. Welk beroep hadden de joodse Meijers uit Onstwedde?
10. Op hoeveel adressen in Onstwedde woonden er Meijers, die van joodse afkomst waren? Schrijf de adressen op die je gevonden hebt. Kijk ook op de site www.stolpersteinegemeentestadskanaal.nl.
11. Waar kwam de familie Menkel vandaan en in welke straat woonden ze?
12. Wat was hun vorige woonplaats en waarom zijn ze daar weggegaan?
13. Hoe heette de huisarts, die toen in Onstwedde werkte? Hoe stond hij ten opzichte van de joden?
14. Waarom had Jakob Korsse het voor een deel aan zichzelf te wijten dat hij werd opgepakt?
15.
 - a. Welke bijnaam had Jan Wever uit de Luringstraat?
 - b. Hoe kwam hij aan die bijnaam?
 - c. Waarom wordt hij in dit verhaal genoemd?